

niet uit. Tracht hij te formuleeren, wat het Vrijzinnig Protestantisme eigenlijk is, dan zal zijn omschrijving op haar best uiterst eenzijdig zijn. Het wezen van een zoo vloeiende, en een zoo genuanceerde strooming, als het Vrijzinnig Protestantisme is, kan alleen door insiders ten volle begrepen worden. Maar hij kan toch ook niet afgaan op de formuleeringen, die door vrijzinnig-protestanten zelf van hun geloof gegeven worden. Hij krijgt den indruk, dat de formuleeringen, die men tot nog toe gegeven heeft, niet af zijn, dat zij de vrijzinnig-protestanten zelf ook slechts ten deele bevredigen. Bovendien heeft hij het gevoel, dat achter deze formuleeringen slechts een deel der vrijzinnig-protestanten staat. Maar principieel zou het ook onjuist zijn aan te knopen bij een of andere formulering van het Vrijzinnig Protestantisme. De strooming wil ondogmatisch zijn en daarom zal de formulering van den geloofsinhoud nooit van zulk een belang kunnen zijn, dat men op haar kan afgaan, wanneer men het wezen der strooming wil vatten.

Sprekende over vrijzinnig en orthodox, zegt Dr. Dozy:

Men kan spreken van twee gescheiden levenssferen, een vrijzinnige sfeer en een orthodoxe sfeer. De scheiding is hier zoo groot, dat de mensch, die in de eene sfeer leeft, in den regel den mensch uit de andere sfeer in het geheel niet kent. Wanneer men het oordeel van vele vrijzinnigen over de orthodoxen hoort, of omgekeerd het oordeel van orthodoxen over de vrijzinnigen, dan treft dat wel heel sterk. Men schrijft elkaar de zonderlingste dingen toe, en de excessen, die in elke strooming hier en daar voorkomen, ziet men voor typische kenmerken aan. De diepte van die scheiding behoeft geen verbazing te verwekken. Vanaf zijn prille jeugd ademt, leeft de mensch van den modernen tijd uitsluitend in zijn bepaald gebied, in zijn geestelijk milieu, in zijn sfeer. Die sfeer is allernat vaag. De scheiding tusschen orthodoxie en vrijzinnigheid is niet van vandaag of gisteren. Beiden hebben een lange historie achter zich, zij hebben hun eigen traditie, hun eigen geest.

Bovendien heeft deze scheiding een diepen achtergrond. Het zijn geen min of meer subtiële twistvragen, die de geesten verdeelen, het gaat hier om een uiteenlopende levenshouding tegenover de geheele omringende wereld. De ondertitel van „Opbouw” is „Weekblad voor Humanistisch Christendom”. Daarmede is zoo niet alles, dan toch veel gezegd. De vrijzinnige waardeert de cultuur op andere wijze, dan de orthodoxe, meer positief, meer absoluut. Hoezeer de orthodoxe zijn verantwoording tegenover de cultuur ook gevoelt, zijn houding is veel kritischer. Hij is veel dieper onder den indruk van de relativiteit, van de verlorenheid van de cultuur op zichzelf. Om hetzelfde met meer dogmatistische termen te zeggen: „De beide sferen vallen uiteen, waar het gaat over de vraag naar de betekenis, naar de ernst, naar de diepte van de zonde.” De beschouwing van de betekenis der zonde is diep ingrijpend voor 's menschen levenshouding op elk levensgebied. Verschillen menschen hierin, dan verschillen zij in de houding, die zij zullen hebben tegenover zichzelf, tegenover de naaste, tegenover de wereld.

Een merkwaardig antwoord. Naast veel goede, toch ook weer een cultuur-waardeering, die onjuist is, en den orthodoxe wederom één van die onwezenlijke verwijten doet hooren, waartegen de schrijver zelf bezwaar heeft. En dan een aanpakken van de kwestie daar waar het niet allereerst behoort. Men zal eerst over de Schrift, de openbaring, den Christus, de verzoening, moeten spreken. Misschien dat de orthodoxen, die uitgenoodigd zijn, door de redactie van „Opbouw”, slechts bepaalde „orthodoxen” zijn, wier orthodoxie door andere naamgenooten ontkennd wordt.

„Je wordt er wees van.”

Niet vaak citeer ik „Woord en Geest”; dezen keer kan ik 't niet goed laten. De J. J. Buskes handelt daar over het verleden week in ons blad besproken boek van Laatsman. Men weet, dat de schrijver beweert, bij Hitler te zijn toegelaten (officieel is dit van Duitse zijde later ontkend). „Laatsman” — aldus De Buskes, — „maakt er een soort huisbezoek van”; en hij citeert uit Laatsman's boek:

Hetgeen in Adolf Hitler dadelijk opvalt, is de ernst. Hij is de man, zooals hij zelf gezegd heeft, die den honger heeft gekend in de kinderjaren, den nood in de jongelingsjaren en de zorg als man. Hij kan niet zien, dat er een broodkorst of aardappel verspreid wordt. Het kruimeltje brood, dat door den wind uit het eetbakje, dat voor de vogels op de verandah van Huize Wachenfeld staat, wegwaait, raapt hij op en legt het weer terug op het plankje (blz. 88).

De Buskes toekent hierbij aan:

Het verhaal, hoe het Onzelieveheersbeestje aan zijn naam komt, is er niets bij. Je zoudt er bij kunnen vloeken, wanneer je denkt aan de concentratiekampen en het antisemitisme. In onzen tijd, die aan alle kanten hard en wreed is, zijn wij waarlijk niet gediend met zulke sentimentaliteiten.

Ook dit is uit de pen van Laatsman:

Hitler gelooft in God, den Schepper van Hemel en Aarde. Hij is een trouw lezer van de Evangelien. Het Nieuwe Testament lag ook bij mijn bezoek op zijn bureau. Het stond vol aantekeningen, waaruit geen kritiek ademde, maar eerder vragende opmerkingen. Het droeg de sporen van studie (blz. 90).

De Buskes geeft deze kantteekening:

Mary Pos maakt school en zij wordt door den heer Laatsman ver in de schaduw gesteld. Mary ontdekte, toen zij Mussolini bezocht, een Nieuw Testament, dat altijd op zijn nachtkastje ligt, en zij schreef er enthousiast over in „De Standaard”. Maar zij had toch niet den moed, om dat Nieuwe Testamentje van den Duce in te zien. Dat deed Laatsman wel met het Nieuwe Testament van den grooten Führer. Het stond vol aantekeningen en Laatsman heeft ze bestudeerd.

Ze ademen geen kritiek, maar eerder vragende opmerkingen. Daar kan Mary Pos op geen stukken na tegen op.

Het lijkt me ook vrij onmogelijk: een dergelijke visite bij een staatshoofd.

Nog een citaat uit Laatsman:

Hier zat een man voor mij, die zich een instrument van God voelde, zooals hij dit neerschreef in zijn boek „Mein Kampf” met de woorden: ik strijd voor het werk des Heeren (blz. 94).

De Buskes antwoordt:

Maar wat U over Hitler's hoop ten opzichte van de kerk zegt, is geen waarheid, maar leugen, heer Laatsman. Laat het Nieuwe Testament op Hitler's bureau u niet verblinden. Lees zijn „Mein Kampf”. Hitler waardeerde de kerk, lang voor den kerkstrijd, alleen voorzover zij in den dienst van ras en volk wil staan. Verder waardeerde hij haar niet. En het christelijk geloof is hem alleen wat waard, voorzover het bouw-materiaal levert voor den opbouw van het Nationaal-Socialisme als levens- en wereldbeschouwing. Overigens is het herhaaldelijk gebleken, dat Hitler van het eigenlijke wezen der kerk en den eigenlijken inhoud van den bijbel niet de minste notie heeft. Ondanks het Nieuwe Testament op zijn bureau.

Nog iets uit Laatsman's reisverslag:

Waarom dit alles? Waarom?

Indien Adolf Hitler eens niet de versteende Kerk had gewekt, maar de strijdende Kerk Adolf Hitler, dan, ja dan, ...

Maar dat weet God alleen. Hij, die de wereldgeschiedenis maakt en vormt, ook de geschiedenis van Duitschland.

Ik geef den Führer een hand. Ik voel mij als Christen verplicht, van deze gelegenheid gebruik te maken, hem aan te raden, Gods Woord te lezen niet als een politiek of geschiedkundig boek, maar als het geïnspireerde Woord van God.

Hij drukt stevig mijn hand. Ik voel, hij waardeert deze woorden (blz. 96).

De Buskes kaast terug:

En ik, heer Laatsman, voel mij als Christen verplicht, van deze gelegenheid gebruik te maken, u te zeggen, dat ik het alles vrome onzin en onzinnige vroomheid vind. Weet U, wanneer ik U had kunnen waardeeren? Wanneer U aan Hitler eens gevraagd had, hoe hij in zijn strijd voor het werk des Heeren de gruwelen van de concentratiekampen en de vervolging der Joden en den moord op Dr. Weisler verantwoord kan. Maar dat zou persoonlijk zijn geweest en weinig tactvol. Dan zoudt U in de buurt van Niemöller terecht zijn gekomen. Gelukkig dat U zoo niet deelt. U bleef principieel. U was het uitsluitend om het Evangelie en om Christus te doen. En U hebt gevoeld, dat Hitler het wist te waardeeren. Dat is wel het beste bewijs, dat Niemöller het verkeerd aanlegt. Die heeft nog nooit gevoeld, dat Hitler zijn getuigenis wist te waardeeren. En hij heeft toch ook, samen met anderen, in een schrijven alles aan Hitler gezegd, wat hij op zijn hart had. En hij deed ook als christen en uit liefde tot Christus, al zei hij dat niet hard op en al sprak hij wat concreter. Maar wat U gezegd hebt tot Hitler, zal deze ongetwijfeld stichtelijker gevonden hebben. Daarom waardeerde hij het zoo en drukte hij U zoo stevig de hand. En daar was U lang weg van. Ik voel het.

Wat de geloofwaardigheid van het boek betreft, merkt De Buskes in een noot op:

„Het Nationale Dagblad” van 22 September, dat iemand mij toezond, geeft een artikel over Laatsman's boek. Het noemt alle interviews verzonnen. De schrijver van dit artikel heeft in Duitschland een enkel geval onderzocht. Men had er nooit van Laatsman gehoord. De schrijver betreurt een en ander, omdat het boek ook goede kwaliteiten heeft. De belangrijkste kwaliteit is, dat het niet anti-Duitsch is en dat het de misvatting bestrijdt, alsof de Duitse staat een geloofsvervolgving voert en de kerk onderdrukt. Daar Laatsman echter alle interviews verzonnen heeft, wijst de schrijver dit boek, ondanks de door hem genoemde kwaliteiten, af.

Wij verwachten, dat de uitgevers van dit boek het Nederlandsche publiek zullen inlichten. Zij zullen in elk geval den heer Laatsman ter verantwoording moeten roepen. Indien het bericht uit Berlijn waar is, is deze uitgave toch wel heel erg.

Het debat over een en ander is nog gaande in de pers.

Humor en tragiek.

Over „humor in het algemeen” schrijft Anton van Duinkerken in „De Groene”:

Tragiek en humor zijn elkanders aanvulling. De meeste menschen maken liever een tragischen indruk dan een komischen, zoodat het noodlot mild is, wanneer het hen ongenadig behandelt. Maar de dankbare kinderen der schepping hebben gevoel voor humor, en verstaan de kunst, met een lachend gezicht een flater te slaan. Zij zijn zeldzaam.

Het doodgewone feit, dat een volwassen man kan uitschrijven over een bananenschil, bevat humor. Heeft de volwassen man een hoogen hoed op, dan vinden de omstanders zijn val des te leuker. Blijft hij echter bij den val zijn nek te hebben gebroken, dan is de aardigheid er ineens af. De beste oplossing vond de volwassen man, die over een doodgewone bananenschil uitschoof en op straat bleef liggen. De omstanders kwamen nu zenuwachtig toeschellen, richtten hem voorzichtig op en vroegen of hij zich geblesseerd had. „Neen,” zeide de volwassen man, „maar wanneer ik ineens was opgestaan, zoudt gij gelachen hebben, en nu lach ik.”

„Wil men dit incident ontleden, dan komt men er achter, wat humor is.”

Aldus Van Duinkerken.

‘t Hangt van het „ontleden” af.

K. S.

KERKNIEUWS

GEREFORMEERDE KERKEN.

Tweestallen te:

Leiden (vac. Bouwman en Thomas): H. de Valk te Stellen-dam en H. Veldkamp te Sneek; J. Wegmans te Beetgum en Dr. H. J. Westerink te Tienhoven.

Aangenomen naar:

Echten (Fr.): Cand. Joh. Blaauw, hulppred. te Papendrecht; Zaandam (Se pred. plaats): R. J. v. d. Meulen te IJmuiden.

Benoemd tot Hulpprediker te:

Amsterdam (voor evang. arbeid onder de schippers): Cand. Ph. Baardman, aldaar.
Grouw-IJssum: Cand. S. Bosma te Drogchem.
Zeist: Cand. H. J. Banga te Haren (Gr.).

— Het adres van Cand. G. Spijker, die zich Zondag 3 Oct. als hulpprediker verbonden heeft aan de Geref. Kerk te Moerdijk, is: Wilhelminalaan, Moerdijk, telef. 32. Een bepaald aantal Zondagen kan hij in andere Kerken procken. Hij blijft beroepbaar.

Intrede te:

Ottoland: Cand. A. J. Radder. Tekst: Matth. 17:19-21.

Afscheid van:

Mommikendam: P. Kuiper Jr. Tekst: Deut. 30:19 en 20.

De J. Esté, †

Te Zwartzals is in den ouderdom van 35 jaar overleden De J. Esté, emeritus-predikant der Geref. Kerk te Beekbergen.

CHRISTELIJKE GEREFORMEERDE KERK.

Beroepen te:

Werkendam: C. Smits te Sliedrecht.
Zeist: W. Heerma te Aalsmeer.

Bedankt voor:

Alphen a. d. Rijn en voor Edc: C. Smits te Sliedrecht.

NEDERLANDSCHE HERVORMDE KERK.

Beroepen te:

Eemnes-Binnen: Cand. H. Jongebreur te Capelle a. d. IJssel.
Groot Ammers: J. C. Terlouw te Garderen.
Haamstede (toez.): Cand. J. den Hollander te Zwijndrecht.
Roden: J. A. de Vor te Ten Boer (Gr.).
Wierden (Fr.): J. Oosterhuis te Gasselte.

Aangenomen naar:

Engelen: Cand. A. M. Brouwer te Utrecht.
Goes (vac. Homburg): A. W. M. Odé te Kondekerk a. d. Rijn.
Foudgum: Cand. J. van Leusden te Steenwijk.
Schoondijke: J. A. Swart te Nieuwe Schans.

Bedankt voor:

Zuid-Beijerland (toez.) en voor Nieuwe Tonge: T. H. Oostenbrugg te Goudereak.

Intrede te:

Biggakerke: Cand. C. de Ru. Tekst: Hebr. 12:1 en 2a.
Overlangbroek: Cand. D. v. d. Ent Braat. Tekst: Marc. 4:3.
Wezep: B. van Ginkel. Tekst: 2 Cor. 3:5.

Afscheid van:

Blieswijk: H. Hiensch. Tekst: Jes. 14:32.
Deinum: D. A. van Krevelen. Tekst: 2 Tim. 2:9.

TEXST EN UITLEG
Praktische
Bijbelverklaring
door Prof. Dr. F.
M. Th. Böhl en
Prof. Dr. A. van
Veldhuizen †

I. HET OUDE TESTAMENT

Zoo juist verschenen:

LEVITICUS

door

Dr. W. J. DE WILDE

Nederlandsch-Hervormd

Predikant te 's-Gravenhage

Prijs, gebonden . . . f2.90

Bij teekening op de

serie . . . -2.75

Bij teekening op de

serie voor teekene-

naren N. T. . . . -2.50

Verkrijgbaar bij den Boekhandel

en bij den Uitg. J. B. WOLTERS,

Groningen - Batavia

Abonneer U op

CREDO

WEEKBLAD VOOR ALLE GEREFORMEERDEN

Prijs slechts f1.— per kwartaal

Proefnummers worden gaarne gratis toegezonden.

„CREDO” is het nieuwe weekblad voor alle

Gereformeerden.

Hoofredacteur: Prof. Dr. V. HEPP.

Uitgave J. H. KOK N.V. — Kampen

Medewer:
Bouman,
Galle, Ka
Jasperse,
Linden Z
terdam;
Dr. G. K
Wolvega;
hoven, A
Mr J. A.

Alle stude
Prof. Dr

Het volgen
Kuyper Ho
de week. Er
opgenomen, te
met belangwe
We laten va
op houtvrij III
voor 35 ct. p
niet disponeer
alleen kum
het bedrag.

INHOUD: Ho
De groothed
(Ps. 8:6a.) -
geen „uitdr
ven”. Gods V
het kerkelike
Even Parkeet
Pop. Wet. S
stemming? I
Psalmboek.
vaart. Vla.
Evangel. Kirc
bespreking. -

HO

Nadat w
wat onder
op welke w
het verlede
keld, is he
op het we
Daartoe is
ring terug
de grondve
reeds geno
voor de S
definition,
doel der et
die invloed
tige lagen
de vorming
rige klasse
vrijwel all
Voor ee
der eugene
doel, ook
hebben w
der eugene
stellen aan
lectie in
cultuur. D
wording t
passing v
ken in de
en wee de
De erfelijk
bij vóóraa
de eugene
bare leide
de overer
schappen
over vers
bij intell
invloed v

1) Gecite
doelinden
2) Bloedv